

TERE TULEMAST OTEPÄÄ LOODUSPARKI!

Künkad metsade, põldude ja heinamaadega vaheldumas nõgudesse peitunud järvede ja soolaikudega – mitmepalgelised Otepää maastikud pakuvad avastamisrõõmu aastaringelt. Otepää vajab süüvimist, ainult nii on võimalik hoomata siinsete maastike tõelist olemust.

Otepää on saarkõrgustik – see kõrgub üle ümbritsevate tasandike, olles üsna selgelt eristatava jalamiga. Tegu on jääliustike pändriga, mis on kujunenud liustike korduva pealetungi ja sulamise käigus kuhjunud materjalist viiel viimasel jääajal. Siinsed pinnavormid said lõpliku lihvi 15000–10000 aastat tagasi, mil viimane liustik taandus.

Kaitseala idaosa maastikud, Sven Začek

Kõrgustiku kõige vaheldusrikkamas keskosas asub **Eesti kõige suurem maastikukaitseala – Otepää looduspark (222 km²)**. Kaitseala on loodud 1957. aastal, mil Pühajärve ja Väikese Munamäe ümbrusesse loodi esimesed maastikulised keelualad. Otepää looduspargi eesmärgiks on kaitsta Otepää kõrgustikule omaseid loodus- ja pärandmaastikke. Kaitseala kuulub üleeuroopalisse Natura 2000 võrgustikku.

Otepää maastikud olid inimese kasutuses juba keskmisel kiviajal. Aegade jooksul on künklik pinnamood seadnud inimese toimetamisele omad piirid: põllud ja niidud on sopilised, teed künklikud ja käänulised.

Otepää looduspargi maastikud, Sven Začek

Elustikuliselt olulise väärtusega on siinsed pärandkooslused: aruniidud siin-seal küngaste nõlvadel, soostunud ja madalsooniidud liigniisketes nõgudes ja jõeorgudes. Elva jõe ning Väikese Emajõe ääres on osaliselt säilinud ka luhaniite.

Mets hõlmab ligikaudu 57% looduspargi pindalast. Enamik Otepää metsi on inimõjuga, loodusilmelisemad on Elva jõe ja Väikese Emajõe ümbruse metsamassiivid. Seal leidub pelgupaiku ka suurematele loomadele nagu põder, karu ja ilves. Metsatüüpidest on levinud kuuse enamusega salumetsad, samuti on suhteliselt palju laanemetsi. Vähem on madalsoo-, kõdusoo- ning palumetsi.

Otepää maastikud pakuvad elupaiku paljudele **kaitsealustele liikidele**. Otepää looduspargis elab ca 12 paari väike-konnakotkaid (*Clanga pomarina*), olles selle liigi parim pesitsusala Eestis. Kaitsealustest liikidest on tähelepanuväärsemad veel kanakull (*Accipiter gentilis*), harivesilik (*Triturus cristatus*), mudakonn (*Pelobates fuscus*), nõtke näkirohi (*Najas flexilis*).

Otepää on rikkaliku ajaloo ja kultuuripärandiga piirkond. Suurt ajaloolist väärtust omab Otepää linnamägi, muistse Ugandi maakonna üks olulisi keskusi, mille järgi on Otepää linn omale hiljem nime saanud.

Väike-konnakotkas, Arne Ader

Küllastajale

Otepää kandis on mitmeid võimalusi aktiivseks puhkuseks looduses, olgu selleks siis paadi- või jalgrattasõit, matkamine, marjade ja seente korjamine, kalapüük või hoopis kohalike huviväärsustega tutvumine. Samuti on palju vaatamisväärsused seotud loodusega.

Kaunid vaated ümbruskonna maastikele avanevad Harimäelt, Tehvandi mäelt, Kuutsemäelt, Väikeselt Munamäelt ja Trepimäelt. Kõrgustiku lõunaserval asuvad Harimäe vaatetornist on hea ilmaga näha ka Karula kõrgustiku tipud.

Maailisemad kohad asuvad Pühajärve, Nüpli, Piikuse, Mäeküla, Vana-Otepää, Neeruti ja Päidla külates.

Looduspargi südames paiknevat Pühajärve (290,7 ha) peetakse Eesti üheks kaunimaks järveks. Pühajärve lähistel asub **1 Otepää looduskeskus**, kust saab lisa-infot kaitseala looduse ja matkaradade kohta ning tutvuda etteteatamisel Otepää loodust tutvustava püsinäitusega. Keskuses viiakse läbi keskkonnahariduslikke õppeprogramme ja sündmusi. Looduskeskuse juurest saab alguse Pühajärve matkarada (14 km).

2 Nõuni järv (78,8 ha). 1981. aastal leiti järvest Eesti vanim, 17. sajandist pärinev ruhi ehk ühest puust välja uuristatud paat. Paati saab näha Valga muuseumis.

3 Hellenurme veskimuuseum. Mõisnike Middendorfi fide punastest tellistest ja maakividest vesiveski (valminud 1880) töötab ka tänapäeval endiselt vee jõul. Veski neljal korrusel saab näha, katsuda ja maitsta, mis valmib viljaterast.

Hellenurme veskimuuseumis, Arne Ader

Otepää looduspargi maastikud, Sven Začek

4 Uandimägi (140,6 m). Uandimäe linnus oli kasutusel lühikest aega muinasaja lõpul. Uandimäega on seotud palju pärimusi, mille järgi on linnuse hävimise põhjuseks Muinas-Eesti vanemate omavaheline tüli.

5 Trepimägi (167,4 m). Mäelt avaneb kaunis vaade Piikuse järvele. Läänenõlvail kasvavad looduskaitsealused Trepimäe tamm (ümbermõõt 552 cm) ja Piikuse tammed (ü 587 ja 463 cm).

Trepimäe tamm, Arne Ader

6 Otepää Maarja luteri kirik on ehitatud 1671. a. Räägitakse, et kiriku ehitamise ajal ei jäänud müürid muidu püsima, kuni üks talupoeg elusalt kiriku alusmüüri sisse müüriti. Pärimusel on ilmselt tõepõhi all, sest kiriku ümberhitamisel aastatel 1889–1890 leiti müüri seest inimese luud. Kirikus töötas aastatel 1872–1880 esimene eesti soost õpetaja Jakob Hurt. Kiriku seinal on bareljeefid sinimustvalge lipu mälestuseks.

Eesti lipu 125. sünnipäev Otepääl, Arne Ader

7 Eesti lipu muuseumis saab ülevaate Eesti lipu saamisloost. Just siin, Otepää pastoraadis pühitseti 1884. aastal sinimustvalge lipp Eesti Üliõpilaste Seltsi lipuna. Hiljem kujunes sellest Eesti rahvus- ja riigilipp.

8 Otepää linnamägi. “Karu pead” meenutav linnamägi on üks Otepää sümbolitest. 2000 aastat tagasi asus linnamäel ajuti kasutatud linnus, 7.–8. sajandist püsivalt asustatud linnus. Otepää linnusest kujunes üks Ugandi maakonna tähtsamaid keskusi. 1225. a valmis siin Tartu piiskopkonna linnus, mis oli esimene kilivilinus Eestis. Linnuse juurde, praeguse kiriku ümbrusesse, kujunes 13. sajandil keskaegne Otepää alev. Piiskopilinnuse hävitas ordu 1396. a. Rahvasuu räägib, et linnamäe sees olevat suured keldrid täis varandust ja sõjariistu. Mäge valvavat vanaeit koeraga ja ketravat kuldlõnga või kudevut sukka, iga päev ainult ühe silma.

Otepää linnamägi, Arne Ader

Otepää looduspargi maastikud, Sven Začek

9 Tehvandi spordikeskus. Esimene suusahüppetrampliin rajati Tehvandile 1960ndatel. Tehvandi mäel K90 hüppetornis asub vaateplatvorm (34 m), kuhu pääseb nii trepist kui ka liftiga. Staadionihoones asub **Talispordi-muuseum**, kus saab tutvuda Eesti talispordi ajalooa.

10 Väike Munamägi (207,9 m). Kirdenõlvil asuv **Munamäe kivi** on piirkonna suurimaid rändrahne (3 x 2,1 x 2 m, ümbermõõt 10 m). Rahvasuu leviva muistendi järgi lennutanud selle siia Kalevipoeg – sellest ka rahvasõbrane nimi Kalevipoja kivi. Sellest omakorda kõrgemal asub **Väikese Munamäe allikas**, mida rahvasuus kutsutakse ka Emajõe lätteks. Mäel oleva sidemasti vaateplatvormilt avaneb hea vaade ümbritsevatele küngastele.

Otepää looduspargi maastikud, Sven Začek

11 Apteekrimägi (170 m). Mäel asub noortele harrastajatele mõeldud 3 huppemäge (kõrgeim neist kuni 35 m) ning metsarajad tervisesportlastele ja matkajatele. 1882. aastal leiti Otepää rahva ühisel otsimisel mäelt ühe suure puu alt mürgitatusena esimene Otepää apteeker Jürvelson (enesetapu põhjuseks õnnetu abielu).

12 Armuallikas ehk Veriläte on Pühajärve allikatest tuntuim. Rahvasuu järgi vaigistavast sinne vesi valusid ja tegevat haigeid terveks. Jaaniõöl hõbepeekrist jooduna pidavat allika vesi aga tooma suure ja püsiva armastuse.

13 Kiigemägi. Mägi on saanud nime 1954. a filmi “Kui saabub õhtu” võteteks ehitatud kiikedest. Varasemalt kutsuti seda Uue-Kolga mäeks endise talu järgi. Mäel on matkajate käsutuses lõkkeplats koos telkimisvõimalusega.

14 Pühajärv (290,7 ha) on Otepää kõrgustiku järvedest suurim ja kauneim. Rahvasuus liigub Pühajärve sünni kohta mitmeid lugusid: järv laskus taevast kas äiksevihma või suure pilvena või rändas maad mööda kohale. Veel kõneldakse, et Pühajärvest olevat käidud arstiabi otsimas ja järvevette viidud ande.

15 Pühajärve puhkekeskus. Pühajärve mõis, algset nimega Wollust, oli ümbruskonna üks vanimaid (esmamainimine 1376. a). Aastast 1836 sai rüütlimõis nimeks Heiligensee (Pühajärv). 1919. aasta võorandamise järgselt on mõisa keskus tegutsenud põhiliselt puhkeasutusena. Keskuse juurest saab alguse Murrumetsa matkarada (3,5 km).

Ilves, Kalmer Lehepuu

16 Pühajärve mõisapark asub ümber peahoone ning on looduskaitse all alates 1929. aastast.

17 Pühajärve park ja rand. Räägitakse, et tegu on vanima Pühajärve kaldale kogunemise kohaga, kusjuures pühaks on peetud nii järve kui kui metsa. 19. sajandil lasi Pühajärve mõisnik sinise metsa kujundada teeradadega puhkealaks. Ka tänapäeval on park ja rand populaarne ajaveetmispaik.

18 Pühajärve sõjatamm. Põlispuu on nime saanud 1841. aastal toimunud talupoegade vastuhakust Pühajärve mõisniku vastu. Tamme ümbermõõt ulatub ligikaudu 7 meetrini ja tema vanuseks hinnatakse u 400 aastat.

19 Pühajärve sõjatammik on istutatud 20. saj teisel poolel. Selle keskel asub Pühajärve sõja mälestuskivi, mis avati Pühajärve sõja 130. aastapäeval, 11. septembril 1971. Monumendi autor on skulptor Lembit Paluteder.

20 Soome laikivi. Soome talu maadel asuv graniidist rahn (7,1 x 5,7 x 2,4 m, ü 19,3 m) on Otepää kõrgustiku rändrahnudest suurim.

21 Mõrsjakivi. Kivi on nime saanud neuu järgi, kes ei suutnud kahe peigmehe vahel valida ja seetõttu mõisniku käsul härgadega pooleks tõmmati. Hauale pandi kivi ja sellesse raiuti rist.

22 Arula Perajärv ja Emaläte. Arula Perajärv (7 ha) on rohkete põhjaallikatega. Järvest läänes paikneb Emaläte (Immutuläte), mida on kohalik rahvas läbi aegade pidanud Emajõe alguseks. Emalätte vesi on selge ja rauavaene.

Otepää looduspargi maastikud, Sven Začek

23 Kuutsemägi (218 m). Otepää kõrgustiku kõrgeim tipp. Mäe tipus paiknes omal ajal puidust triangulatsiooni-torn, mida kasutati maa mõõdistamisel. Täna kõrgub mäel sidemast koos vaateplatvormiga. Kuutsemäe jalamil Kuudse talus on sündinud ja oma lapsepõlve veetnud Eesti armastatud kirjamees Mats Traat (1936).

24 Kuigatsi linnamägi. Linnus asus seljaku kõrgemal kagupoolel otsal I aastatuh. keskpaigast kuni 12. saj.

25 Harimägi (ka Leenardi, Leonhardi mägi, 213,3 m). 24 m kõrgusest vaatetornist avaneb kaunis vaade Otepää lähiumbruse küngasteni ja üle Väikese Emajõe oru Karula kõrgustikuni. 1816–1819 teostas siin geodeetilisi mõõdistamisi rahvusvahelise tunnustusega astronoom ja geodeet Friedrich Georg Wilhelm Struve (1793–1864).

Harimäe vaatetorn, Arne Ader

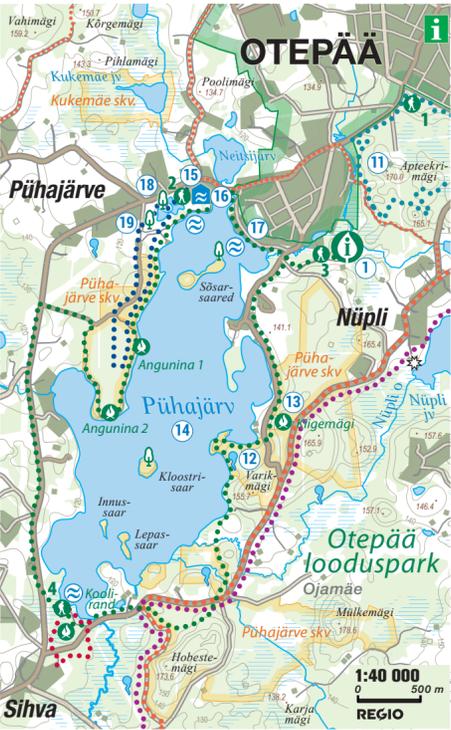
26 Sangaste linnamägi. Linnus arvatakse olnud kasutusel I aastatuhande lõpust kuni II aastatuhande alguseni. Teisel pool Kirgjärve möödus tähtis muistne tee, mis viis Otepäält Lätimaale. Pärimuse järgi olnud mäel linn või loss, mis vajunud Kerikjärve (Kirgjärv). Jaanipäeva öösel paistvat järvest torniots ja tornikukk.

27 Ristitammed (3). Pärimuste järgi istutanud Rootsi kuningas kunagise lossi asemele ristkujuliselt tammed. Allesjäänud 3 tamme on looduskaitse all.

28 Märdi veskipais. Väikese Emajõe langus on siin suhteliselt suur ja vool kiire. Emajõe paremal kaldal kasvab looduskaitsealune amuuri korgipuu.

29 Kooraste aheljärvestik on Eesti suurejoonelisemaid aheljärvestikke, paiknedes helmeste reana loodekagusuunalises ürgorus. Järvi on kokku 10, need on enamikus üle 10 m sügavad.

30 Struve geodeetilise kaare Arula punkt. Tartu ülikooli astronoomia ja geodeesia professori F.G.W. Struve eestvõttel mõõdistati aastatel 1816–1855 geodeetiline kaar Maa kuju ja suuruse täpsustamiseks. Tegu oli 19. sajandi ulatuslikuma kraadimõõtmisega, meridiaankaart mõõdeti 2822 kilomeetril Põhja-Jäämerest Musta mereni. Mõõdistustööd olid erakordselt täpsed: kogu pikkuses on kõikumine +/-12 m. Mõõtmisi alustati Harimäelt, mõõtmiste teine punkt asus Arulas. Struve geodeetiline kaar kuulub UNESCO kultuuripärandi nimekirja.

Otepää looduspargi maastikud, Sven Začek

Külastaja meespea

Kaitsealal viibides on sul järgmised õigused ja kohustused:

- Jalgrattaga võid liikuda teedel ja radadel, mootorsõidukiga (sh maastikusõiduk ja mootorsaan) võid liikuda ning seda parkida ainult selleks ettenähtud teedel ja parklates.

- Veekogudel võid sõita sisepõlemismootorita ujuvahendiga.

- Tähistatud/tarastatud eramaal liikumiseks küsi luba omanikult. Põld, istandik ja mesila ei ole matkamiseks.

- Metsamarju, seeni, lilli, ravimtaimi, pähkleid ja muid loodusande, mis ei ole looduskaitse all, võid korjata, kui korjamiskohas viibimine on lubatud. Piiratud ja tähistatud eramaal on loodusandide korjamiseks vajalik maavaldaja luba.

- Telgi ja tee lõket ainult selleks ette valmistatud ja tähistatud kohtades, lõkkekohast lahkudes kustuta lõke. Kui metsades on antud tuleohu hoiatus, on lahtise tule tegemine alati keelatud, ka ette valmistatud ja tähistatud lõkkekohtades.

- Hoia koer looduses rihma otsas.

- Püüa tegutseda loodusesse jälgi jätmata, tekkinud praht võta endaga kaasa.

- Pese kuival maal.

- Ära söõta ega joo.

Pea meeles, et

- hoiatus- ja ohumärgid on Sinu heaolu huvides,
- laudteed, trepid ja purded võivad olla libedad,
- loodus võib olla ettearvamatu, sellega tuleb arvestada,
- oma olemise ja tegemiste eest vastutad Sina ise.

Kui märkad looduse või külasterajatiste kahjustamist, teata sellest keskkonnainfo telefonil 1313

Hädaabinumber 112

<p>Kaitseala vahitseja</p> <p>Keskonnaamet</p> <p>info@keskkonnaamet.ee</p> <p>tel +372 680 7438</p> <p>www.looduseregakoos.ee</p> <p>Külastuse korraldaja</p> <p>RMK</p> <p>tel +372 676 7122</p> <p>www.looduseregakoos.ee</p> <p>Otepää looduskeskus</p> <p>kolga tee 28, 67405 Otepää</p> <p>tel +372 766 9293</p> <p>www.kaitsealaad.ee</p>	<p>Teksti koostaja: Margit Turb</p> <p>Esikaane foto: Pühajärv, Arne Ader</p> <p>Tagakaane foto: Margus Mustr</p> <p>Küljendus ja kaardid: Regio</p> <p>Trukki: Ecoprint</p> <p>Faber: Nauilius Classic, mis on 100% taaskasutatud kust valmistatud</p> <p>Katmata trükipaber</p> <p>© Keskkonnaamet 2019 ISBN: 978-9949-582-29-7</p>
---	---

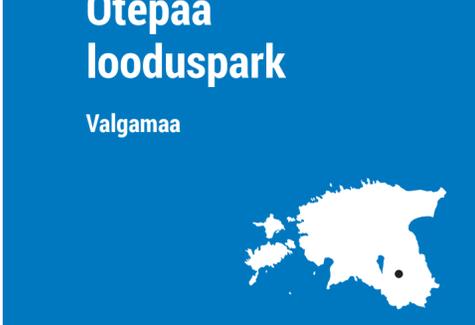

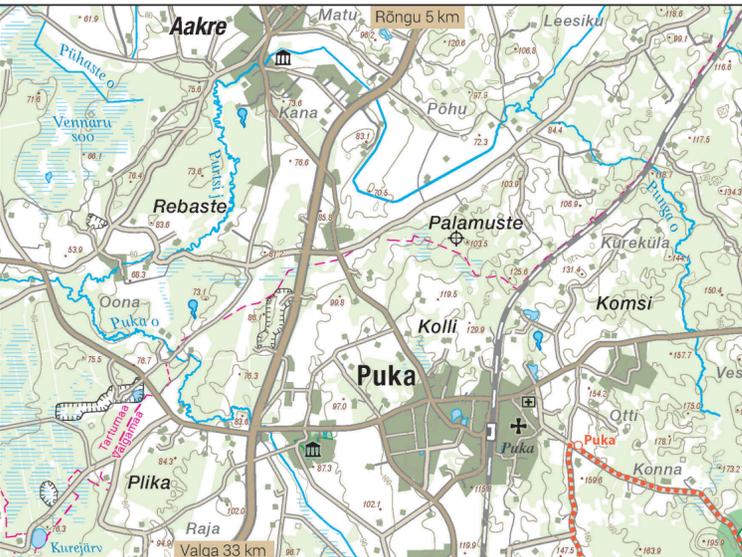
Otepää looduspargi maastikud, Sven Začek

<p>KESKKONNAAMET</p>	<p></p>
-----------------------------	---------

Otepää looduspargi maastikud, Sven Začek

- ### Objektid
- 1 Otepää looduskeskus
  - 2 Nõuni järv
  - 3 Hellenurme veskimuuseum
  - 4 Uandimägi
  - 5 Trepimägi
  - 6 Otepää Maarja luteri kirik
  - 7 Eesti lipu muuseum
  - 8 Otepää linnamägi
  - 9 Tehvandi spordikeskus
  - 10 Väike Munamägi
  - 11 Apteekrimägi
  - 12 Armuallikas ehk Veriläte
  - 13 Kiigemägi
  - 14 Pühajärv
  - 15 Pühajärve puhkeskus
  - 16 Pühajärve mõisapark
  - 17 Pühajärve park ja rand
  - 18 Pühajärve sõjatamm
  - 19 Pühajärve sõjatammik
  - 20 Soome laikivi
  - 21 Mõrsjakivi
  - 22 Arula Perajärv ja Emaläte
  - 23 Kuutsemägi
  - 24 Kuigatsi linnamägi
  - 25 Harimägi
  - 26 Sangaste linnamägi
  - 27 Ristitammed
  - 28 Märdi veskipais
  - 29 Kooraste aheljärvestik
  - 30 Struve geodeetilise kaare Arula punkt

Otepää looduspark

- ### Legend
- Otepää turismiinfokeskus
  - Otepää looduskeskus
  - Lõkkekoht telkimisega
  - Matkarada; vaatetorn
  - Metsamaja; puhkekoht
  - Spordikeskus; puhkeskus
  - Ujumiskoht; allikas
  - Huvitav puu; park
  - Rändrahn; arheoloogiline paik
  - Muuseum; mälestuskivi
  - Mõisahooneid; huvitav hoone
  - Kirik; kalmistu
  - Mäesuusaõnõlv; terviserada
  - Tartu maratoni suusarada 63 km / 31 km; toitlustuspunkt
  - Tartu maratoni rattarada 89 km / 40 km; toitlustuspunkt
  - Apteekrimäe metsarada, 4 km (1)
  - Murrumetsa matkarada, 3,5 km (2)
  - Pühajärve matkarada, 14 km (3)
  - Pühajärve tunnetusrada, 1,5 km (4)
  - Kekkose rada, 14 km (5)
  - Kaitseala piir
  - Soo
  - Mets, võsa
  - Asustus
  - Kõvakattega tee
  - Kruuskattega tee
  - Otepää looduspargi piir
  - Sihtkaitsevöönd